

A.—NGA TIKANGA WHANUI.

1. Ki te mate tetahi Maori, ko nga whakaaturanga katoa o taua matenga e tika ana kia rehitatia me whakaatu ki te Kai-rehita mo nga Whanautanga, Matenga Tupapaku, Marenatanga Maori, tino tutata, i roto i nga wiki e rua i muri iho o te matenga, a i raro i wahi 4 o nga Rekureihana whakarite i te tikanga mo te rehitatanga i nga whanautanga me nga matenga o nga Maori. Ko te tangata e takahi ana i tenei tikanga ka ahei kia whiua ia kia utu i te moni kua e neke atu i te rua pauna.

2. I ia matenga tupapaku, mehemea kaore tetahi takuta whai raihana tetahi neehi takiwa ranei i tae kia kite i taua tupapaku me uiui e te komiti nga ahuatanga katoa i pa ki taua matenga, ara, te ahua o te mate, te roa o te paanga o te mate, te mahinga i te tupapaku nga ingoa o nga tangata i mahi, i tiaki ranei i te tupapaku, a me tuku te ripoata o taua uiuinga ki te Kai-rehita mo nga Whanautanga, Matenga Tupapaku, Marenatanga Maori, tino tutata.

3. Ko nga tupapaku mehemea ka mate i waenganui i te 15 o nga ra o Maeha me te 15 o nga ra o Hepetema (e uru ana ano ia aua ra), i roto, i te tau, me tanu i roto i nga ra e wha i muri iho o te matenga; a mehemea ka mate i waenganui i te 16 o nga ra o Hepetema me te 14 o nga ra e Maeha (e uru ana ano ia aua ra), me tanu tonu i nga ra e toru i muri iho o te matenga, haunga ia mehemea ka takoto ke te whakahau a te Apiha Whakahaere i te Ora mo te Takiwa, a tetahi tangata ranei i whakamanaia e ia.

4. Ki te mate he tupapaku i runga i te paanga mai o tetahi mate rere (infectious) me tanu tonu te tinana i roto i nga haora e rua tekau ma wha i muri iho o te matenga. Me hari tonu atu hoki te tupapaku i te whare, teneti, hohipera, i te wahi ranei i mate ai, ki te urupa kua i whakatakotoria ki tetahi whare, kainga ranei i te huarahi, a me kua hoki e whakaaetia kia tu he tangihanga.

5. Ma nga whanaunga tata o te tupapaku, a, mehemea, kei te ngaro ke ratou ma te tangata nona te whare, e noho ana ranei i roto i te whare i mate ai te tupapaku, e whakautuki nga tikanga o nga paero 3 me 4; a ka whakaekea te he ki runga ki a ratou, ki tetahi ranei o ratou mo te takahi i aua paero i runga ano ia i ta te Kaunihera i kite ai te tika a ka ahei kia whainatia kia utu i te moni kia kua e neke atu i te rima pauna mo ia haranga.

6. E kore rawa e pai, haunga ia mehemea e whakaaetia ana e te Kaunihera, kia tanumia te tupapaku ki tetahi wahi ke atu i te urupa e mohiotia ana e nga tangata Maori o tetahi kainga Maori he wahi taunumanga tupapaku, kua rehitatia ranei, kua ata wehea ranei e ratou, e tetahi atu ropu whai mana ranei, hei urupa taunumanga tupapaku.

7. Kaore te tupapaku e whakaaetia kia takoto i roto, i mau ranei, o tetahi whare runanga engari mehemea kei roto i te kawhena e takoto ana ka ahei kia whakatakotoria ki tetahi wahi atu e tata ana ki taua whare runanga i tohungia e te Tiamana o te Komiti.

B.—NGA WHARE.

8. Kua rawa tetahi tangata e hanga whare noho ki runga ki tetahi wahi kaore nei o reira ake huarahi, he mea hanga ranei ki raro whenua hei hari ki i te wai kia kore ai taua wahi e takoto maku, kia kore ai ranei te wai e heke atu ki reira tu ai kei riro hei take e pa mai ai he mate ki nga tangata e noho ana i roto i taua whare. Me ata hanga me whakatuapuku ranei te kaupapa whenua o raro o ia whare noho kia kore ai e heke i te ranei he wai ki raro o taua whare o tetahi wahi ranei o taua whare. Mehemea te wahi i tu ai tetahi whare, i runga i te whakaaro iho tera e puta mai i reira he mate mo nga tangata noho i roto i taua whare, ka ahei te Kaunihera ki te whakahau i te tangata nona, i te tangata ranei e noho ana i roto i taua whare, kia nekehia taua whare ki tetahi atu wahi he ora ake i reira.

9. Ki te hanga tetahi tangata i tetahi whare noho, me hanga e ia a ia ruuma e whakaarohia ana hei nohoanga tangata kia kua e hoki iho i te 8 putu e 6 inihi te teitei ake i te puroa ki te tuaniu a putanoa; otia ko ia ruuma e whakaarohia ana hei ruuma he tauheke nei te tuaniu, he tuaniu kore raina ranei, me kua e hoki iho i te 8 putu te teitei ake i te puroa ki te tuaniu, a kia neke atu, i te hawhe o te rahi o te ruuma te wahi me pera te mahinga, a kia kua rawa hoki he pakitara o taua ruuma e hoki iho i te 5 putu te teitei ake ki te whatianga iho o te tuaniu.

10. Ki te hanga tetahi tangata i tetahi whare noho, me whakarite hoki e ia mo ia ruuma moenga o taua whare kia eke ake i te 63 koea putu te nui o te puroa e wehe mo ia tangata mo ia tamariki tokorua ranei kei raro iho i te tekau nga tau te pakeke, e moe ana i roto i taua ruuma; a ko te wini, haunga ia nga kurupae, me hanga kia rite ki te tahitekau ote rahi o te puroa o taua ruuma te nui, a me hanga kia taea ai te whakatuwhera tetahi hawhe o taua wini.

11. Ki te hanga tetahi tangata i tetahi whare noho, me mahi he puroa rakau mo ia ruuma moenga kia takoto ai he wahi tuwhera ki waenganui o te taha whakararo o nga kurupae pupuri ake taua puroa rakau me te whenua, kia 6 inihi te rewanga ake o ia wahi, a me ata hanga hoki e ia kia uru tonu ai te hau pai ki roto o taua whare.

12. Mo te taha ki nga whare kua oti te hanga mehemea te hanganga te takoto ke ana i nga tikanga o tekiona B rarangi 10 me 11, ka ahei te Kaunihera ki te whakahau i te tangata nona, e noho ana ranei i roto i taua whare, kia whakareketia kia honoa atu ranei ki taua whare nga wahi e whakaarohia iho ana e tau ana kia peratia.

13. Ka ahei te Kaunihera, a mehemea ranei ka whakahaua peratia ia e te Apiha Whakahaere i te Ora, ki te whakahaua kia nekehia, kia wawahia ranei tetahi whare e takoto paru ana, e takoto kino ana ranei mehemea ia ki tana titiro e kore rawa e taua noho he tangata ki roto ki taua whare; mehemea ranei ka kore te tangata nona, e noho ana ranei i roto i taua whare, e rongo ki te whakarite i te whakahau a tetahi panui kia whakapaia, kia whakahoutia, kia nekehia kia wawahia ranei e ia taua whare.

14. Ka ahei te Tiamana o te Komiti, tetahi tangata ranei kua whakamanaia mo tera taha, ki te tuku i tetahi panui a tuhituhi whakahau i te tangata nona, e noho ana ranei, i roto i tetahi whare e takoto paru ana, e takoto kino ana ranei, kia whakapaia e ia kia meatia ranei e ia kia whakapaia taua whare i roto i tetahi wa e whakaritea i roto i taua panui.

15. Ki te turi tonu tetahi tangata, ki te kore ranei ia e rongo ki te whakarite i tetahi panui whakaneke, whakarereke, whakapai ranei i tetahi whare i raro i nga tikanga o nga rarangi 8, 10, 11, 12, 13, me 14 ka ahei kia whainatia ia kia utu i te moni kia kua e neke atu i te kotahi pauna mo te hara tuatahi, i te rima pauna mo ia haranga a muri iho, a ki te mau tonu tona turi, tona kore ranei e rongo ki te whakarite i taua panui, ka ahei te Komiti ki te whakahaua kia whakaotia taua mahi. Ko nga moni a te Komiti e pau mo taua whakaneketanga, whakarereketanga, whakapainga ranei ka meinga tena hei nama ki te Komiti he mea e taea te hamene ki te aroaro o te Kooti Whakawa Hara kia utua.

16. Kei te Komiti te whakaaro ki te whakangawari ki te whakamama ranei i nga tikanga o nga rarangi 8, 12, 13, me 14 i runga ake nei, mehemea ka tupono he kaumatua he, turoro, he ngoikore ranei te tangata e noho ana i roto i tetahi o aua tu whare kua kua ake nei, kia kore ai e pa uua aua tikanga ki taua tangata. Me whakaatu e te Tiamana o te Komiti ki te Tiamana o te Kaunihera taua take me ona ahuatanga katoa, hei reira te Kaunihera whiriwhiri ai i tetahi huarahi e taea ai te whakapau he moni hei whakapai i aua tu whare o aua tangata kaumatua, turoro, ngoikore ranei.

17. Ma te tangata nona tetahi whare, e noho ana ranei i roto i tetahi whare, e arai kia kore ai e neke ake te nui o nga tangata e moe i roto i te ruuma o taua whare i te tokomaha kua whakaritea e te rarangi 10 e tau ana mo tetahi puroa pera tona nui. Ki te takahia tenei tikanga ka ahei kia whainatia taua tangata kia utu i te moni kia kua e neke atu i te rima hereni mo te hara tuatahi, a kia kua e neke atu i te tekau hereni mo ia haranga a muri iho.

Nga Whare Whakanekeneke me nga Whare mo nga wa Poto.

18. Ko te tangata nona, tera ranei e noho me tetahi wa poto ki roto ki tetahi teneti, wharau, whare, ki roto ranei ki tetahi mea i hangaia peratia, mana e mea kia pai, kia maroke, kia kaha ki nga tupuhi, kia whiwhi ranei ki te hau pai taua teneti, whare ranei. Me whakarite hoki e ia kia 20 koea putu te rahi o te puroa hei wehe mo ia tangata mo ia tamariki tokorua ranei kei raro iho i te tekau nga tau te pakeke.

19. Ko te tangata nona, tera ranei e noho ki roto i tetahi teneti, wharau, whare, i tetahi mea ranei i hangaia peratia, e takoto kino ana, e puta mai ana ranei he mate i reira a i runga ranei i te apiapi rawa o te noho a nga tangata o roto i taua teneti, whare ranei tera e pa mai he mate ki a ratou, ahakoa no taua whanau ake ano, he tangata rawaho ranei, ka kua kua hara ia, a e ahei ana kia whainatia kia utu ia i te moni kia kua e neke atu i te kotahi pauna mo te hara tuatahi, kia kua e neke atu i te rima pauna mo ia haranga a muri iho.

Nga Whare Runanga.

20. Ko nga tikanga katoa o nga rarangi e pa ana ki nga whare noho ka pa ano hoki ki nga whare runanga.

21. Me hanga he whare paku e tau ana ki te whakaaro o te Apiha Whakahaere i te Ora mo nga whare runanga katoa; kia wehe ke ano mo nga taane, a kia wehe ke ano hoki mo nga wahine.

22. Me kua rawa nga mea tahianga, nga paru ranei e whakahaupatia ki raro o te puroa o tetahi whare runanga.

23. Ma te Komiti e whakahaere nga tikanga katoa e pa ana ki nga mahi whakarereke, whakahou ranei i raro i enei paero, a mehemea te tangata nona, nga tangata ranei e whaitake ana ki tetahi whare runanga ka turi ki te whakautuki i aua whakarereketanga, whakahou-tanga ranei ka ahei kia tutakina taua whare runanga kia tutuki ra ano te whakarite i nga tikanga o aua paero.

C.—NGA AWA KERI.

24. Ma te Kaunihera e hanga nga paero e pa ana ki nga awa keri e tau ana ki nga ahuatanga o tona takiwa, i runga ano ia i ta te Apiha Whakahaere i te Ora e whakaae ai.

25. Kua whai hara te tangata mehemea ki te tahuri ia ki te mea kia ringiringitia nga wai paruparu o tetahi whare noho kei roto i tetahi kainga Maori ki te marae o taua whare e whai putake ai te pa o tetahi mate ki roto ranei i tetahi awakeri kore wai, awaawa wai ranei e rere ana ma roto i tetahi kainga Maori.

26. Mehemea ki te mahia he awakeri mo tetahi whare noho hei hari i nga wai paruparu ka whai hara te tangata nona taua whare a te tangata noho ranei i roto i taua whare mehemea ki te kore e tiakina e ia kia noho ma tonu taua awakeri.